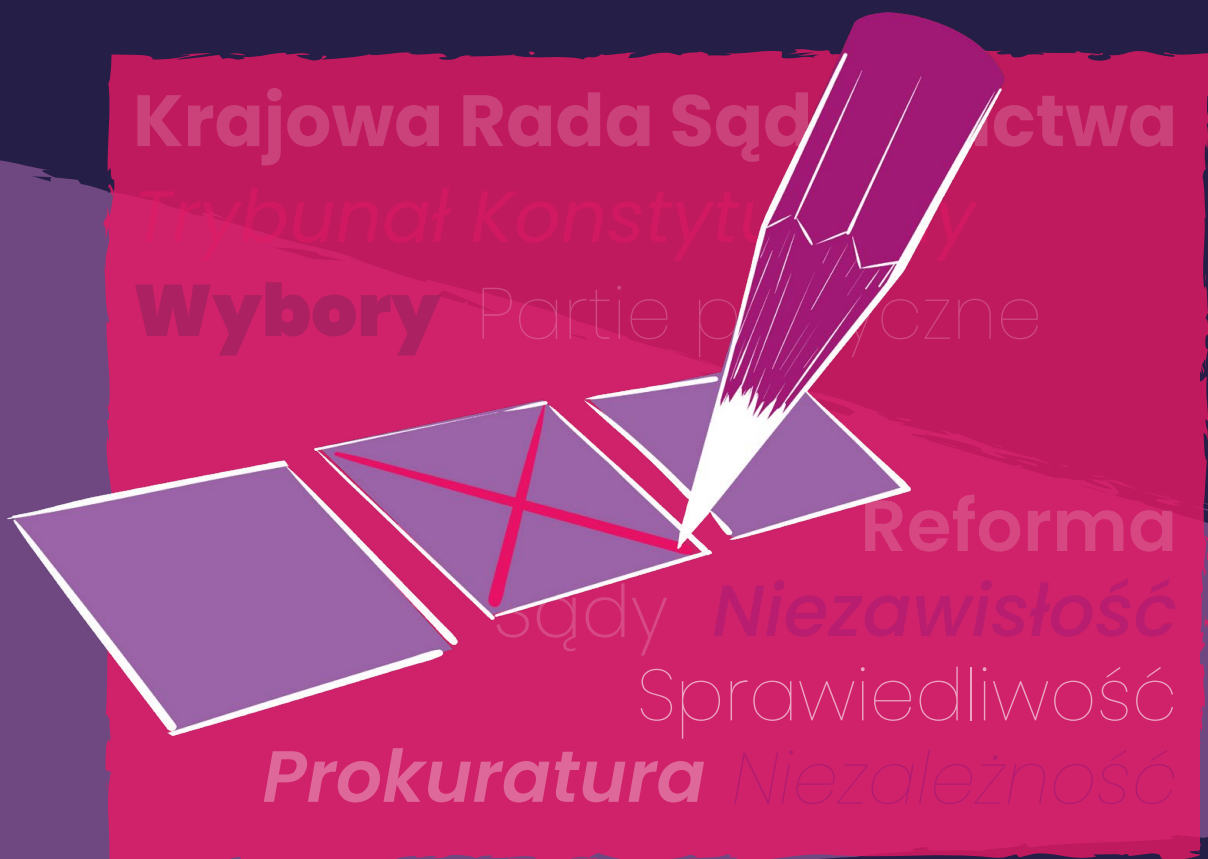

PRZEŁOM, ALE W KTÓRĄ STRONĘ?

Praworządność a wybory parlamentarne 2023

Raport

#WOLNE
SĄDY

Badanie i metodologię analizy programów wyborczych opracował
Aleksander Piekarski

Dziękujemy **Stowarzyszeniu 61** za współpracę przy przygotowaniu
kwestionariusza przedwyborczego

Opracowanie raportu
Fundacja Wolne Sądy

Opracowanie graficzne
Marta Borucka

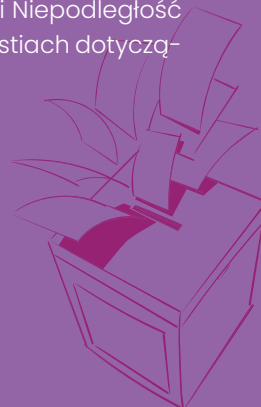
Październik, 2023

SPIS TREŚCI

I. Wstęp		4
1. Gdzie leży problem?		4
a. Praworządność w debacie publicznej i jej znaczenie dla wyborców		4
b. Rządy prawa to gwarancja bezpiecznego i skutecznego przeprowadzenia reform w innych obszarach		5
2. Metodologia		6
a. Przedmiot analizy: pozycje programowe komitetów wyborczych w odniesieniu do praworządności i wymiaru sprawiedliwości		6
b. Kwestionariusz przedwyborczy i pozostałe źródła: skąd czerpaliliśmy informacje?		6
c. Struktura tekstu i „punkty odniesienia”		6
d. Porozumienie dla Praworządności – kamień milowy na drodze do naprawy państwa prawa?		8
II. Analiza propozycji komitetów wyborczych		9
1. Przywrócenie niezależności i sprawczości Trybunału Konstytucyjnego		9
a. TK, czyli instytucja, od której rozpoczęła się destrukcja państwa prawa w Polsce		9
b. Projekt Zespołu Ekspertów Prawnych Fundacji Batorego		10
c. Stanowiska programowe komitetów wyborczych		11
2. Reforma Prokuratury		14
a. Czy prokuratura zawsze pozostanie narzędziem w rękach polityków?		14
b. Projekt Stowarzyszenia Prokuratorskiego Lex Super Omnia		15
c. Stanowiska programowe komitetów wyborczych		15
3. Niezawistość sędziowska na każdym szczeblu: Krajowa Rada Sądownictwa, Sąd Najwyższy i sądy powszechne		18
a. Ograniczanie niezawisłości sędziowskiej: od SN po sądy powszechne		18
b. Projekty ustaw naprawczych dotyczących Krajowej Rady Sądownictwa, Sądu Najwyższego i ustroju sądów powszechnych		19
c. Stanowiska programowe komitetów wyborczych		21
4. Praworządność i co dalej: Jak usprawnić i unowocześnić polski wymiar sprawiedliwości		26
a. Stan sprzed 2015 r. daleki od ideału		26
b. Co proponowali nam politycy do tej pory?		26
c. Stanowiska programowe komitetów wyborczych		27

III. Możliwe scenariusze wyborcze, a perspektywy dla praworządności	29
1. Scenariusz I: w kierunku praworządności	29
2. Scenariusz II: dalsze ograniczenie niezależności instytucji wymiaru sprawiedliwości i zawodów prawniczych	30
3. Scenariusz III: niewiadome losy praworządności	31
IV. Zakończenie	32
Załącznik – kwestionariusz przedwyborczy	33

- ▶ Stawiając sobie za cel zapewnienie wyborcom dostępu do rzetelnej informacji na temat propozycji komitetów wyborczych startujących w wyborach parlamentarnych zaplanowanych na 15.10.2023 r., Fundacja Wolne Sądy postanowiła opracować niniejszy raport.
- ▶ Praworządność zajmuje niewiele miejsca w programach partii politycznych, dlatego we współpracy ze Stowarzyszeniem 61 przygotowaliśmy kwestionariusz przedwyborczy, który następnie rozesłaliśmy do ogólnopolskich sztabów wyborczych.
- ▶ Kwestionariusz został wypełniony przez: KKW Koalicja Obywatelska PO .N IPL Zieloni, KW Nowa Lewica oraz KKW Trzecia Droga PSL – PL2050 Szymona Hołowni. Stanowisko w zakresie wybranych zagadnień przedstawił KW Bezpartyjni Samorządowcy.
- ▶ Nie otrzymaliśmy odpowiedzi od KW Konfederacja Wolność i Niepodległość, KW Prawo i Sprawiedliwość oraz KW Polska Jest Jedna (który w dniu wysyłki kwestionariusza znajdował się na liście ogólnopolskich komitetów).
- ▶ Po przeanalizowaniu odpowiedzi komitetów oraz ich programów wyborczych wyciągnęliśmy następujące wnioski:
 - ▷ KKW Koalicja Obywatelska PO .N IPL Zieloni, KW Nowa Lewica oraz KKW Trzecia Droga PSL – PL2050 Szymona Hołowni popierają rozwiązania takie jak: likwidacja tzw. nowej Krajowej Rady Sądownictwa, likwidacja Izby Odpowiedzialności Zawodowej oraz Izby Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych, czy odsunięcie od orzekania w Trybunale Konstytucyjnym osób powołanych na wcześniej obsadzone stanowiska sędziowskie. Pomiedzy komitetami istnieją różnice dotyczące praktycznych sposobów przeprowadzenia zmian, w zakresie m.in.:
 - ▷ sposobu wyboru Prokuratora Generalnego, niezależnego od funkcji Ministra Sprawiedliwości;
 - ▷ mocy wiążącej „decyzji” wydanych przez Trybunał Konstytucyjny w latach 2017–2023;
 - ▷ sposobu wyboru 15 sędziów na członków Krajowej Rady Sądownictwa;
 - ▷ utrzymania nominacji i awansów dokonanych przez tzw. nową KRS;
 - ▷ mocy wiążącej orzeczeń wydanych przez osoby powołane z udziałem tzw. nowej KRS.
 - ▷ KW Prawo i Sprawiedliwość zapowiada dalsze zmiany w wymiarze sprawiedliwości zmierzające w kierunku podporządkowania sądownictwa władzy politycznej (m.in. spłaszczenie struktury sądów, co implikuje ponowne powołanie wszystkich sędziów przy udziale tzw. nowej KRS). Nie przedstawia pomysłów na odwrócenie dotychczasowych zmian dokonanych w ramach sądownictwa.
 - ▷ KW Bezpartyjni Samorządowcy oraz KW Konfederacja Wolność i Niepodległość nie zajmują jednoznacznego stanowiska w najistotniejszych kwestiach dotyczących praworządności w Polsce.

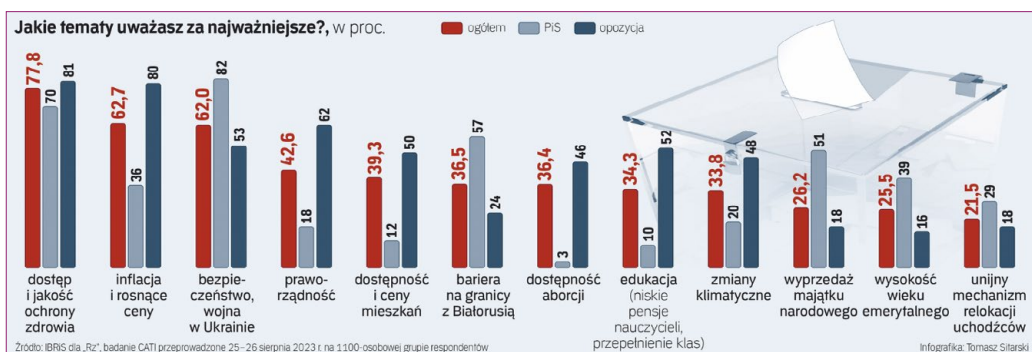
I. WSTĘP

1. GDZIE LEŻY PROBLEM?

a. Praworządność w debacie publicznej i jej znaczenie dla wyborców

Praworządność pozostaje od kilku lat widocznym elementem debaty publicznej. Spór, który polski rząd toczy na tym tle z instytucjami europejskimi oraz środowiskiem prawniczym w kraju i za granicą, stał się trwałym elementem krajobrazu politycznego ostatnich lat. Przywykliśmy do niego, a opinia publiczna nie jest w stanie traktować tematu praworządności z jednakową uwagą, zwłaszcza, że jest on postrzegany przez większość jako kwestia abstrakcyjna, nie mająca realnego wpływu na codzienne życie Polek i Polaków.

Pomimo faktu, że świadomość społeczna co do istoty rządów prawa w ostatnich latach uległa znacznej poprawie, o tym jaką wagę przywiązują do kwestii praworządności wyborcy świadczą badania opinii publicznej. W sondażu przygotowanym na początku września przez IBRIS dla „Rzeczpospolitej”, 42,8% respondentów zapytanych o najważniejsze obecnie zagadnienia społeczne, wybrało stan praworządności¹.

Źródło: Rzeczpospolita, wrzesień 2023

¹ <https://www.rp.pl/polityka/art39038691-sondaz-wyborcy-pis-maja-inna-hierarchie-waznosci-podstawowych-problemow-spoecznych-niz-reszta-obywateli>

Źródło: Raport „Debiutanci '23”

Jedynie stan systemu ochrony zdrowia, walka z inflacją i bezpieczeństwo budziły większą troskę badanych. Wymiar sprawiedliwości okazuje się mieć znaczenie także dla najmłodszych Polek i Polaków. Odpowiadając na pytanie: „Które z poniższych kwestii, jeśli którekolwiek, dotyczące najbliższej przyszłości wywołują twoje obawy lub niepokój?” wyborcy, którzy w październiku będą mogli oddać głos pierwszy raz w życiu, aż w 36% przypadków wskazali odpowiedź „stan praworządności w Polsce”².

Pomimo tego w toku trwającej kampanii wyborczej praworządność nie jest jednym z wiodących tematów.

b. Rządy prawa to gwarancja bezpiecznego i skutecznego przeprowadzenia reform w innych obszarach

Zarówno przeciwnicy jak i zwolennicy zmian w wymiarze sprawiedliwości zdają sobie sprawę, że obecny stan permanentnego sporu – wewnętrznego i międzynarodowego – może mieć jedynie negatywne skutki. Co więcej, przywrócenie praworządności ma fundamentalne znaczenie także dla losów reform w innych obszarach. Bez niezależnych sądów i prokuratury oraz bez skutecznego i niezależnego systemu kontroli konstytucyjnej, nie istnieje gwarancja sprawnego i uczciwego przeprowadzenia zmian w żadnej dziedzinie życia społecznego.

Przywrócenie praworządności ma fundamentalne znaczenie także dla losów reform w innych obszarach. Bez niezależnych sądów i prokuratury oraz bez skutecznego i niezależnego systemu kontroli konstytucyjnej, nie istnieje gwarancja sprawnego i uczciwego przeprowadzenia zmian w żadnej dziedzinie życia społecznego.

² *Debiutanci '23 Portret Polek i Polaków, którzy jesienią 2023 r. będą mogli po raz pierwszy wziąć udział w wyborach.* Lata Dwudzieste dla Clear Air Fund i Profeina, Czerwiec 2023, s. 13.

2. METODOLOGIA

a. Przedmiot analizy: pozycje programowe komitetów wyborczych w odniesieniu do praworządności i wymiaru sprawiedliwości

Nasza analiza zrodziła się z zamiaru wyjścia naprzeciw wyborcom, dla których kwestia praworządności będzie odgrywać ważną rolę przy podejmowaniu decyzji na kogo oddadzą swój głos.

Celem raportu jest zebranie w jednym miejscu, uporządkowanie i zestawienie propozycji programowych siedmiu ogólnopolskich komitetów wyborczych: KW Bezpartyjni Samorządowcy, KKW Koalicja Obywatelska PO .N IPL Zieloni, KW Konfederacja Wolność i Niepodległość, KW Nowa Lewica, KW Prawo i Sprawiedliwość, oraz KKW Trzecia Droga PSL – PL2050 Szymona Hołowni w obszarze praworządności w Polsce.

b. Kwestionariusz przedwyborczy i pozostałe źródła: skąd czerpaliśmy informacje?

Stanowiska komitetów wyborczych przeanalizowaliśmy na podstawie kilku źródeł. Pierwszym i najważniejszym jest kwestionariusz, który przygotowaliśmy we współpracy ze Stowarzyszeniem 61 dla ww. komitetów wyborczych. Pytania zawarte w kwestionariuszu (który stanowi załącznik do raportu) zostały podzielone na sześć kategorii tematycznych: Trybunał Konstytucyjny, Prokuratura, Krajowa Rada Sądownictwa, Sąd Najwyższy, Sądy powszechne oraz pozostałe pytania.

Drugim źródłem, które traktowaliśmy uzupełniająco są oficjalne programy partyjne i oficjalne deklaracje programowe dostępne na stronach partii.

W ten sposób uzyskaliśmy kompletny obraz stanowisk komitetów.

c. Struktura tekstu i „punkty odniesienia”

Analiza dzieli się na cztery sekcje tematyczne:

- a. **przywrócenie niezależności i sprawczości Trybunału Konstytucyjnego;**
- b. **reforma prokuratury;**
- c. **niezawisłość sędziowska na każdym szczeblu: Krajowa Rada Sądownictwa, Sąd Najwyższy i sądy powszechne;**
- d. **praworządność i co dalej? Jak usprawnić i unowocześnić polski wymiar sprawiedliwości?**

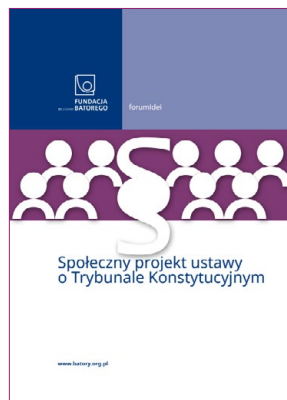
Do każdej z nich przygotowaliśmy wprowadzenie.

Środowiska prawnicze już od dawna deklarują, że mają wypracowane recepty na zażegnanie kryzysu praworządności w Polsce, odbudowę zaufania społecznego do wymiaru sprawiedliwości i realną poprawę jakości jego funkcjonowania³.

Dlatego nasze „punkty odniesienia” stanowią:

- a. **projekt ustawy o Trybunale Konstytucyjnym oraz projekt przepisów przejściowych przygotowany przez Zespół Ekspertów Prawnych Fundacji im. Stefana Batorego⁴;**
- b. **projekt ustawy Prawo o ustroju Prokuratury Rzeczypospolitej Polskiej autorstwa Stowarzyszenia Prokuratorów Lex Super Omnia⁵;**
- c. **projekt ustawy o przywracaniu praworządności przygotowany przez Stowarzyszenie Sędziów Polskich „Iustitia”⁶;**
- d. **projekty ustaw przygotowane przez Stowarzyszenie Sędziów Polskich „Iustitia”:** projekt ustawy o Krajowej Radzie Sądownictwa⁷, projekt ustawy Prawo o ustroju sądów powszechnych⁸, projekt ustawy o Sądzie Najwyższym (przygotowany przez Stowarzyszenie Sędziów Polskich „Iustitia” we współpracy z sędziami tego sądu)⁹.

Projektów tych nie sposób pominąć w dyskusji na temat przyszłości wymiaru sprawiedliwości z kilku powodów. Każdy z dokumentów odznacza się dużą wartością merytoryczną – zostały przygotowane przez ekspertów dobrze znających realia funkcjonowania instytucji, które zamierzają zreformować oraz poddane konsultacjom i gruntownie przedyskutowane na szerszym prawniczym i obywatelskim forum. Należy podkreślić, że omawiane projekty to unikatowe przykłady opracowań „od wewnątrz”, przez określone środowiska, propozycji reform dotyczących ich samych, reform nie polegających jedynie na odwróceniu zmian, które zaszły w ostatnich latach, ale też na wdrożeniu konstruktywnych rozwiązań, modernizujących funkcjonowanie poszczególnych instytucji.

3 Artykuł: „Wawrykiewicz: Jako prawnicy wiemy, jak naprawić zniszczoną niemal do cna praworządność. Mamy precyzyjny plan”, *Gazeta Wyborcza*, 26 czerwiec 2023, <https://wyborcza.pl/7,162657,29909417,wawrykiewicz-jako-prawnicy-wiemy-jak-naprawic-zniszczona-niemal.html>.

4 <https://www.batory.org.pl/wp-content/uploads/2022/11/Spoleczny.projekt.ustawy.o.Trybunale.Konstytucyjnym.pdf>

5 <https://lexso.org.pl/2023/09/28/stowarzyszenie-prokuratorow-lex-super-omnia-przedstawia-projekt-prawa-o-ustroju-prokuratury/>

6 <https://www.iustitia.pl/dzialalnosc/nasze-publicacje/4325-iustitia-projekt-ustawy-o-przywracaniu-praworzadnosc>

7 <https://www.iustitia.pl/dzialalnosc/konferencje-i-szkolenia/4716-projekty-ustaw-przedstawione-podczas-obrad-iii-kongresu-prawnikow-polskich>

8 Ibidem

9 Ibidem

d. Porozumienie dla Praworządności – kamień milowy na drodze do naprawy państwa prawa?

W ostatnich latach podejmowane były próby współpracy pomiędzy środowiskami prawniczymi i obywatelskimi, a politykami. Najważniejszym przykładem takiej kooperacji jest zawarte w grudniu 2021 r. Porozumienie dla Praworządności, w ramach którego kilkanaście partii politycznych oraz organizacji obywatelskich wyraziło swoje poparcie dla dziesięciopunktowego programu naprawy praworządności w Polsce¹⁰. Porozumienie zawierało jednocześnie deklarację poparcia dla wspomnianego wcześniej projektu „ustawy przywracającej praworządność” przygotowanego przez Stowarzyszenie Sędziów Polskich „Iustitia”¹¹. Ten bezprecedensowy przykład ponadpartyjnej, oddolnej i obywatelskiej współpracy, miał jednak również swoje ograniczenia. W jego następstwie powstał projekt ustawy autorstwa Stowarzyszenia Sędziów Polskich „Iustitia”. Projekt ten odnosi się jednak tylko do części problemów polskiego wymiaru sprawiedliwości, a w nieobjętych przez niego obszarach deklaracje Porozumienia miały charakter ogólnych wyznaczników pożądanego kierunku zmian, nieprzywołujących wprost konkretnych środków ich wdrożenia. Swoje początkowe poparcie dla projektu „Iustitii” wycofały współtworzące KKW „Trzeciej Drogi” Polska 2050 i Polskie Stronnictwo Ludowe, wyrażając obawę wobec uznania systemowej wadliwości (a co za tym idzie nieważności) powołania wszystkich neo-sędziów powołanych z udziałem tzw. nowej KRS.

10 Do inicjatywy przystąpili przedstawiciele Lewicy Razem, Nowej Lewicy, Nowoczesnej, Partii Zielonych, Platformy Obywatelskiej, Unii Europejskich Demokratów, Polskiej Partii Socjalistycznej, Inicjatywy Polskiej, PSL oraz Polska 2050. Stronę obywatelską reprezentowali działacze Akcji Demokracji, KOD, Obywateli RP, Ogólnopolskiego Strajku Kobiet, Kongresu Świeckości, Stowarzyszenia Adwokackiego Defensor Iuris oraz Inicjatywy Wolne Sądy.

11 https://static.im-g.pl/im/6/28045/m28045536,PROJEKT-IUSTITII-O-PRZYWRACANIU-PRAWORZADNOSCI-I-DO-SEJMU-PLUS-ZAKAZ-WZNOWIENIA.pdf#S.embed_link-K.C-B.1-L.3.zw

II. ANALIZA PROPOZYCJI KOMITETÓW WYBORCZYCH

1. PRZYWRÓCENIE NIEZALEŻNOŚCI I SPRAWCZOŚCI TRYBUNAŁU KONSTYTUCYJNEGO

a. TK, czyli instytucja, od której rozpoczęła się destrukcja państwa prawa w Polsce

W założeniu autorów transformacji ustrojowej Trybunał Konstytucyjny został zaprojektowany jako instytucja mająca stać na straży świeżo postawionych fundamentów państwa prawa w Polsce. W ramach swoich szerokich kompetencji TK orzeka o: niekonstytucyjności ustaw przyjętych przez parlament, rozstrzyga spory kompetencyjne między organami państwa, a także rozpatruje skargi konstytucyjne, na mocy artykułów 188 i 189 Konstytucji. W III RP, niezależnie od politycznych przetasowań w strukturach władzy ustawodawczej i wykonawczej, Trybunał stał na straży ochrony praw i wolności, pozytywnie wpływając na kształtowanie się kultury politycznej w Polsce.

Szczególne pozycja ustrojowa Trybunału sprawiła, że w 2015 r. stał się on pierwszym obiektem ataków nowej władzy, która wkroczyła na drogę destrukcji państwa prawa. Wykorzystując jako pretekst niekonstytucyjność decyzji Sejmu VII kadencji o powołaniu pięciu (zamiast trzech, do wyboru których był uprawniony) sędziów TK, Sejm VIII kadencji postanowił ponownie obsadzić wszystkie pięć miejsc. Jednocześnie, Prezydent RP konsekwentnie odmawiał (i odmawia w dalszym ciągu) przyjęcia ślubowania od trzech sędziów, których Sejm VII kadencji powołał prawidłowo. Niekonstytucyjność działań Sejmu i Prezydenta została stwierdzona przez TK w wyroku K 34/15 z dnia 3 grudnia 2015 r. Wbrew prawu oraz dotychczasowemu zwyczajowi, premier Beata Szydło konsekwentnie odmawiała publikacji orzeczenia Trybunału. Wydarzenia te były początkiem dobrze udokumentowanego procesu „przejmowania” instytucji Trybunału Konstytucyjnego przez rządzącą większość, który zakończył się w grudniu 2016 r. całkowitym podporządkowaniem TK.

Obecnie władza korzysta z szerokich uprawnień TK i wykorzystuje orzekający w nielegalnym składzie Trybunał do zatwierdzania (bądź wdrażania w życie) swoich politycznych projektów, także w obszarze praworządności¹².

Trybunał Konstytucyjny został wykorzystany m.in. w toku przyjmowania niekonstytucyjnych przepisów dot. Krajowej Rady Sądownictwa oraz Sądu Najwyższego.

b. Projekt Zespołu Ekspertów Prawnych Fundacji Batorego

W 2022 roku Zespół Ekspertów Prawnych Fundacji Batorego przygotował obywatelski i apolityczny Projekt Ustawy o Trybunale Konstytucyjnym wraz z Projektem Ustawy Wprowadzającej Ustawę o Trybunale Konstytucyjnym, który zawiera propozycje rozwiązań odpolityczniających i usprawniających pracę TK¹³. Ze względu na kompleksowość dokumentu oraz jego merytoryczne walory stanowi on idealny punkt odniesienia dla propozycji polityków. Najważniejsze założenia projektu to:

- ▶ ograniczenie możliwości jednoosobowego kierowania pracami Trybunału przez jego Prezesa na rzecz zasady kolegialności, m. in. poprzez zobowiązanie Prezesa TK do zwoływania Zgromadzenia Ogólnego Sędziów co najmniej raz w miesiącu oraz przekazanie Zgromadzeniu kompetencji wyboru składów orzekających;
- ▶ zmiana długości kadencji Prezesa TK do trzech lat, z możliwością jej jednokrotnego przedłużenia;
- ▶ zmiana sposobu powoływania sędziów TK, do wybrania których byłaby potrzebna większość kwalifikowana 3/5 głosów w głosowaniu w Sejmie;
- ▶ uczynienie rozpraw jawnymi i otwartymi dla publiczności, oraz zwiększenie legitymacji organizacji społecznych do występowania z wnioskami do Trybunału;
- ▶ poszerzenie zakresu rozpoznania skarg konstytucyjnych. Według projektu podstawę do złożenia skargi mogą stanowić „wszelkie regulacje prawa materialnego, które wpłynęły na treść rozstrzygnięcia w sprawie indywidualnej”, a nie jedynie przepis, tak jak obowiązywało to dotychczas;
- ▶ obowiązkowa kontrola konstytucyjności trybu wydania badanych przez TK aktów prawnych;
- ▶ zmiana zasad odpowiedzialności dyscyplinarnej sędziów TK w celu usprawnienia postępowań. Projekt przewiduje powoływanie składu sądu dyscyplinarnego I i II instancji w drodze losowania spośród obecnych sędziów Trybunału oraz sędziów w stanie spoczynku.

12 Sadurski, Wojciech. „How Democracy Dies (in Poland): A Case Study of Anti-Constitutional Populist Backsliding.” SSRN Electronic Journal, 2018. DOI.org (Crossref), <https://doi.org/10.2139/ssrn.3103491>. s. 31-38.

13 <https://www.batory.org.pl/publikacja/spoleczny-projekt-ustawy-o-trybunale-konstytucyjnym/>

W ramach rozwiązań przejściowych w projekcie przewidziano:

- ▶ unieważnienie wyroków wydanych z udziałem osób powołanych w 2015 r. na uprzednio obsadzone stanowiska sędziowskie oraz uznanie ich wyboru za nieważny zgodnie z wyrokami K 34/15 i K 35/15;
- ▶ ponowny wybór Prezesa i Wiceprezesa TK w terminie trzech miesięcy od wejścia w życie ustawy (z uwagi na wadliwość wyboru w 2016 r., bez wymaganej uchwały Zgromadzenia Ogólnego Sędziów TK).

c. Stanowiska programowe komitetów wyborczych¹⁴

KW Bezpartyjni Samorządowcy

WOLNE SĄDY WYBORY A PRAWORZĄDNOŚĆ
TRYBUNAŁ KONSTYTUCYJNY
Co zrobić z decyzjami podjętymi przez TK w latach 2017–2023?

Unieważnić i wznowić postępowania	LEWICA
Uznać za nieważne i niewywołujące skutków prawnych	Koalicja Obywatelska
Zweryfikować przez prawidłowy skład TK	TRZECIA DROGA
Nie udzielili odpowiedzi	PIŚ KONFEDERACJA BEZPARTYJNI SAMORZĄDOWCY

Sztab wyborczy Bezpartyjnych Samorządowców udzielił odpowiedzi jedynie na część pytań dotyczących Trybunału Konstytucyjnego zadanych w kwestionariuszu. Komitet zadeklarował poparcie dla zmiany sposobu powoływania sędziów TK, tak aby do ich wyboru potrzebna była większość kwalifikowana ⅔ głosów w Sejmie. Bezpartyjni Samorządowcy chcą także, aby tą samą większością – lub w drodze referendum – można było wzruszyć orzeczenie TK.

Komitet nie opowiedział się w jaki sposób zamierza potraktować obecność w Try-

bunale Konstytucyjnym osób powołanych w 2015 r. na uprzednio obsadzone stanowiska sędziowskie i wydane przy ich udziale orzeczenia.

KKW Koalicja Obywatelska PO .N IPL Zieloni

Koalicyjny Komitet Wyborczy Koalicji Obywatelskiej zadeklarował całkowite poparcie obywatelskiego projektu Zespołu Ekspertów Fundacji Batorego. Komitet opowiedział się za odsunięciem od orzekania w Trybunale Konstytucyjnym osób powołanych na uprzednio obsadzone stanowiska sędziowskie oraz za unieważnieniem wydanych przy ich udziale wyroków, w taki

14 Stanowiska Komitetów Wyborczych prezentowane są w kolejności alfabetycznej.

sposób, aby nieważność wyroku TK w przypadku skarg konstytucyjnych i pytań prawnych nie pociągała za sobą skutków dla ważności rozstrzygnięć wydanych na podstawie tych wyroków. KKW KO chce też, aby sędziów Trybunału wybierał zgodnie z Konstytucją Sejm, tyle że większością kwalifikowaną $\frac{3}{5}$ głosów i wyraża poparcie dla zreformowania TK w kierunku odejścia od jednoosobowego zarządzania przez Prezesa, na rzecz zasady kolegialności.

Komitet wyraził poparcie dla projektu Fundacji Batorego również w obszarach:

- ▶ wprowadzenia trzyletniej kadencji funkcji Prezesa TK;
- ▶ możliwości ponownego wyboru Prezesa TK;
- ▶ powrotu do otwartych i jawnych rozpraw przed Trybunałem;
- ▶ poszerzenia legitymacji do występowania do Trybunału i przed Trybunałem przez organizacje społeczne;
- ▶ wprowadzenia obligatoryjnego badania konstytucyjności procesu legislacyjnego w sprawach zawisłych przed TK;
- ▶ reformy systemu odpowiedzialności dyscyplinarnej sędziów TK m.in. przez oddanie spraw dyscyplinarnych urzędujących tamże sędziów w ręce sędziów TK w stanie spoczynku oraz przez poszerzenie katalogu podmiotów mających prawo wnioskować o wszczęcie postępowania dyscyplinarnego.

KW Konfederacja Wolność i Niepodległość

KW Konfederacji nie odpowiedział na kwestionariusz Fundacji Wolne Sądy. Program wyborczy Konfederacji nie zawiera postulatów dotyczących praworządności i wymiaru sprawiedliwości.

KW Nowa Lewica

Lewica opowiedziała się za odsunięciem od orzekania osób powołanych w 2015 r. na uprzednio obsadzone stanowiska sędziowskie w TK oraz za unieważnieniem decyzji Trybunału Konstytucyjnego wydanych w latach 2017-2023 oraz ich skutków, doprowadzając do wznowienia postępowań. W przypadku odmowy powołania trzech sędziów wybranych przez Sejm VII kadencji w 2015 r. Lewica proponuje przyjęcie ustawy przekazującej to uprawnienie Marszałkowi Sejmu. Lewica zamierza także rozszerzyć uprawnienie do wskazywania kandydatów na sędziów TK na „grupę co najmniej 30 senatorów, Zgromadzenie Ogólne Sędziów Sądu Najwyższego, Zgromadzenie Ogólne Naczelnego Sądu Administracyjnego, Krajową Izbę Radców Prawnych, Naczelną Radę Adwokacką i Krajową Radę Prokuratorów” (a nie jedynie 50 posłów tak jak obecnie), uniemożliwiając kandydowanie politykom przed upłynięciem czterech lat od ustąpienia z funkcji posła lub senatora.

W odpowiedzi na jedno z pytań kwestionariusza Lewica deklaruje że:

„Zaraz po wyborach należy zmienić przepisy dotyczące odpowiedzialności dyscyplinarnej sędziów TK (tak, by skład sądu dyscyplinarnego w TK obejmował sędziów TK w stanie spoczynku) i na ich podstawie stworzyć możliwość ukarania sędziów TK za

działania niegodne lub naruszenie przepisów prawa lub inne nieetyczne zachowanie mogące podważać zaufanie do jego bezstronności lub niezawisłości, co skutkować będzie karą dyscyplinarną w postaci złożenia sędziego Trybunału z urzędu. Wniosek o wszczęcie postępowania dyscyplinarnego będzie mógł złożyć Prezydent RP, Prokurator Generalny, sędzia Trybunału oraz sędzia Trybunału w stanie spoczynku”.

KW Polska Jest Jedna¹⁵

KW Polska Jest Jedna nie odpowiedział na kwestionariusz Fundacji Wolne Sądy. Program wyborczy Polska Jest Jedna nie zawiera postulatów dotyczących praworządności i wymiaru sprawiedliwości.

KW Prawo i Sprawiedliwość

KW Prawa i Sprawiedliwości nie odpowiedział na kwestionariusz Fundacji Wolne Sądy. Program wyborczy Prawa i Sprawiedliwości nie zawiera postulatów dotyczących Trybunału Konstytucyjnego.

KKW Trzecia Droga PSL – PL2050 Szymona Hołowni

KKW Trzecia Droga przedstawił jednolite stanowisko wobec potencjalnej reformy Trybunału Konstytucyjnego. Komitet opowiada się za odsunięciem od orzekania osób powołanych w 2015 r. na uprzednio obsadzone stanowiska sędziowskie. Zdaniem Trzeciej Drogi, decyzje wydane przy udziale tych osób w latach 2017–2023 powinny zostać ponownie zweryfikowane – każda z osobna – przez prawidłowo obsadzony TK. PSL i Polska 2050 chciałyby również zreformować sposób powoływania sędziów Trybunału, tak aby byli oni wskazywani przez „środowiska prawnicze – samorzędy zawodowe i środowiska uniwersyteckie”, przy obowiązywaniu karencji dla byłych polityków. Komitet popiera również zawarty w projekcie Fundacji Batorego postulat odejścia od jednoosobowego zarządzania TK przez Prezesa na rzecz zasady kolegialności. Jednocześnie, Trzecia Droga zadeklarowała

#WOLNE SĄDY

WYBORY A PRAWORZĄDNOŚĆ

TRYBUNAŁ KONSTYTUCYJNY

Czy tzw. sędziowie dublerzy powinni przestać orzekać w Trybunale Konstytucyjnym?

Tak

Koalicja Obywatelska LEWICA TRZECIA DROGA

Nie udzielił odpowiedzi

PiS KONFEDERACJA BEZPARTYJNI PSL

15 W momencie wysyłki kwestionariusza KW Polska Jest Jedna znajdował się na liście ogólnopolskich komitetów.

intencję wzmocnienia rozproszonej kontroli konstytucyjnej przez sądy powszechne i administracyjne.

Ważnym źródłem informacji na temat postulatów Polski 2050 Szymona Hołowni odnoszących się do Trybunału Konstytucyjnego jest opracowany w lipcu 2021 r. przez powiązany z partią Instytut Strategii 2050 dokument pt. „System Kontroli Konstytucyjności Prawa w Polsce. Jak wyjść z zapaści?”¹⁶, który omawia dwie potencjalne ścieżki zreformowania Trybunału Konstytucyjnego. Pierwsza opiera się na szeregu kroków, począwszy od „odnowienia składu TK”, poprzez usunięcie z jego składu osób powołanych w 2015 r. na uprzednio obsadzone stanowiska sędziowskie oraz odwołanie Julii Przyłębskiej z funkcji Prezesa TK. Powołując się na wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawie Xero Flor przeciwko Polsce¹⁷, dokument postuluje również weryfikację wyroków wydanych przez Trybunał w niewłaściwych składach. Opowiadając się przeciwko automatycznej eliminacji wszystkich orzeczeń obarczonych taką wadą, Polska 2050 proponuje, aby weryfikacji dokonywał TK we właściwych składzie lub „specjalnie powołana do tego celu niezależna komisja”. Kolejnym punktem jest zmiana sposobu powoływania sędziów Trybunału. W tym miejscu Instytut Strategii 2050 ponownie przedstawia dwie najbardziej pożądane możliwości. Pierwszą z nich byłoby rozdzielenie kompetencji w tym zakresie pomiędzy Sejm, prawnicze samorządy zawodowe oraz konwent marszałków województw. Drugą ewentualnością, zbieżną z projektem Fundacji Batorego, jest wybór sędziów większością kwalifikowaną „3/5 lub 2/3 głosów w parlamencie”. Niezależnie od obu rozwiązań, Polska 2050 postuluje ustanowienie regularnych odstępów między wyborem kolejnych sędziów, poprzez zróżnicowanie długości ich kadencji w zależności od tego przez który organ zostali powołani.

2. REFORMA PROKURATURY

a. Czy prokuratura zawsze pozostanie narzędziem w rękach polityków?

Prokuratura odgrywa kluczową rolę w funkcjonowaniu wymiaru sprawiedliwości. Mimo to, w przeciwieństwie do innych instytucji, przełom 1989 r. nie przyniósł nowej ustawy o prokuraturze. Przez większość lat istnienia III RP prokuratura nie uzyskała realnej autonomii i była mniej lub bardziej zależna od władzy politycznej, a funkcje Prokuratora Generalnego i Ministra Sprawiedliwości zostały rozdzielone dopiero w 2010 r. Ustawa Prawo o prokuraturze z 2016 r. (pierwsza od 1985 r.) uczyniła natomiast z tej niedoskonałej instytucji polityczne narzędzie w rękach władzy. Wprowadzone zmiany zwiększyły hierarchiczność prokuratury, zapewniając jej kierownictwu możliwość ingerencji we

16 <https://strategie2050.pl/plan-dla-polski/system-kontroli-konstytucyjnosci-prawa-w-polsce-jak-wyj-sc-z-zapasci/>

17 <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-211749>

wszystkie toczące się postępowania. Nie ustanowiono również żadnych obiektywnych kryteriów awansów i faktycznie zlikwidowano samorząd prokuratorski. Bezpośrednim skutkiem zmian była fala degradacji oraz rezygnacji doświadczonych prokuratorów, co dodatkowo nadszarpięło prestiż całej instytucji.

Dodatkowym wyzwaniem, z którym przyjdzie się zmierzyć Sejmowi kolejnej kadencji są przyjęte w ostatnich miesiącach zmiany w prawie przyznające bardzo szerokie uprawnienia Prokuratorowi Krajowemu, który w przeciwieństwie do Prokuratora Generalnego, nie odejdzie wraz ze zmianą władzy.

b. Projekt Stowarzyszenia Prokuratorskiego Lex Super Omnia

Projekt reformujący instytucję prokuratury wyszedł od środowiska niezależnych prokuratorów. Stowarzyszenie Lex Super Omnia zaprezentowało autorski projekt ustawy – Prawo o ustroju Prokuratury Rzeczypospolitej Polskiej¹⁸, zawierający następujące propozycje niezbędne do zbudowania niezależnej prokuratury:

- ▶ rozdzielenie funkcji Prokuratora Generalnego oraz Ministra Sprawiedliwości.
- ▶ budowa „sprawnego samorządu prokuratorów na wszystkich szczeblach organizacyjnych” na czele z Naczelną Radą Prokuratury;
- ▶ umożliwienie samorządowi prokuratorskiemu wszczynanie postępowań dyscyplinarnych;
- ▶ zmiana trybu powoływania Prokuratora Generalnego, którego wybierać miałby Prezydent RP spośród dwóch kandydatów przedstawionych przez Naczelną Radę Prokuratury;
- ▶ umożliwienie organizacjom społecznym zgłaszania kandydatów na Prokuratora Generalnego i powołanie Rady Społecznej przy Naczelnej Radzie Prokuratury.
- ▶ ograniczenie hierarchicznego podporządkowania: prokuratorzy mieliby podlegać jedynie Prokuratorowi Generalnemu, zniesienie hierarchicznego podporządkowania pomiędzy jednostkami prokuratury;
- ▶ likwidacja „wszelkich instytucjonalnych możliwości nietransparentnego oddziaływania na prokuratora, w tym awansów nagrodowych oraz nagród finansowych” oraz sformalizowanie kryteriów awansu.

c. Stanowiska programowe komitetów wyborczych

KW Bezpartyjni Samorządowcy

Komitet Bezpartyjnych Samorządowców zadeklarował poparcie dla ponownego rozdzielenia funkcji Ministra Sprawiedliwości i Prokuratora Generalnego oraz zaznaczył, że

18 <https://lexso.org.pl/2023/06/28/projekt-ustawy-prawo-o-ustroju-prokuratury-rzeczypospolitej-polskiej-autorstwa-stowarzyszenia-prokuratorow-lex-super-omnia-nowe-otwarcie-dla-nowoczesnej-prokuratury/>

jego środowisko jest podzielone co do postulatu wprowadzenia powszechnych wyborów tego ostatniego, jak i wszystkich prokuratorów. Komitet Bezpartyjnych Samorządowców nie udzielił odpowiedzi na zadane w kwestionariuszu pytanie dotyczące kwestii przystąpienia Polski do Prokuratury Europejskiej.

KKW Koalicja Obywatelska PO .N IPL Zieloni

Odpowiadając na kwestionariusz, Koalicja Obywatelska opowiedziała się za powołaniem Prokuratora Generalnego przez Prezydenta, spośród kandydatów przedstawionych

The infographic features a dark blue header with the text '# WOLNE SĄDY WYBORY A PRAWORZĄDNOŚĆ PROKURATURA'. Below the header is a question: 'Czy należy ponownie rozdzielić funkcję Prokuratora Generalnego i Ministra Sprawiedliwości?'. To the left of the question is an illustration of a purple pen writing on a purple envelope. Below the question, there are two rows of logos. The first row, labeled 'Tak', includes the logos for 'Koalicja Obywatelska', 'LEWICA', 'TRZECIA DROGA', and 'BEZ PARTII samorządowcy'. The second row, labeled 'Nie udzielili odpowiedzi', includes the logos for 'PiS Prawo i Sprawiedliwość', 'KONFEDERACJA', and 'PIS'.

przez środowiska prokurator-skie. Komitet opowiedział się także za „zwiększeniem niezależności wewnętrznej i zewnętrznej prokuratorów”, likwidacją nietransparentnych sposobów ich wynagradzania oraz wzmocnieniem samorządu prokurator-skiego.

Rozdzielenie funkcji Ministra Sprawiedliwości i Prokuratora Generalnego było jednym ze „100 konkretów na 100 dni”¹⁹ zaprezentowanych przez Koalicję Obywatelską na początku września 2023 r. Innym z postulatów KO było przystąpienie Polski do Prokuratury Europejskiej – powołanego w 2017 r. organu zrzeszającego 22

państwa członkowskie EU, którego zadaniem jest zwalczanie przestępstw finansowych popełnionych na szkodę Unii Europejskiej. Polska współpracuje obecnie z Prokuraturą Europejską, jednak pozostaje poza jej strukturami.

KW Konfederacja Wolność i Niepodległość

KW Konfederacji nie odpowiedział na kwestionariusz Fundacji Wolne Sądy. Program wyborczy Konfederacji nie zawiera postulatów dotyczących praworządności i wymiaru sprawiedliwości.

19 <https://platforma.org/aktualnosci/100-konkretow>

KW Nowa Lewica

Zarówno w odpowiedzi na pytanie kwestionariusza, jak i w oficjalnym programie wyborczym Lewica deklaruje poparcie dla ponownego rozdzielenia funkcji Prokuratora Generalnego i Ministra Sprawiedliwości. Komitet proponuje, aby Prokurator Generalny był „powoływany w wyborach powszechnych spośród czterech kandydatów wskazanych przez Sejm, Senat, KRS i KRP” na sześcioletnią kadencję bez możliwości powtórzenia, „z gwarancją stanu spoczynku lub przejścia do orzekania w Sądzie Najwyższym, jeżeli spełnia kryteria”. Lewica popiera również przystąpienie Polski do Prokuratury Europejskiej.

KW Polska Jest Jedna²⁰

KW Polska Jest Jedna nie odpowiedział na kwestionariusz Fundacji Wolne Sądy. Program wyborczy Polska Jest Jedna nie zawiera postulatów dotyczących praworządności i wymiaru sprawiedliwości.

KW Prawo i Sprawiedliwość

KW Prawa i Sprawiedliwości nie odpowiedział na kwestionariusz Fundacji Wolne Sądy. Program wyborczy Prawa i Sprawiedliwości nie zawiera postulatów dotyczących prokuratury.

KKW Trzecia Droga PSL – PL2050 Szymona Hołowni

W odpowiedziach do kwestionariusza Trzecia Droga zadeklarowała poparcie dla ponownego rozdzielenia funkcji Ministra Sprawiedliwości i Prokuratora Generalnego. Współtworzące koalicję partie mają jednak odmienne opinie na temat sposobu w jaki powinien być powoływany ten ostatni. Polskie Stronnictwo Ludowe popiera postulat powszechnych wyborów na stanowisko Prokuratora Generalnego, który zawarło również w swoim oficjalnym programie wyborczym²¹. Polska 2050 uważa, że Prokuratora Generalnego powinien powoływać Prezydent RP, spośród kandydatów przedstawionych przez środowiska prokuratorskie. Partie zaznaczają, że „kwestia ta powinna być przedmiotem gruntownych konsultacji”.

KKW Trzecia Droga wyraziła poparcie dla przystąpienia Polski do Prokuratury Europejskiej. Komitet stwierdził również, że „należy rozważyć zmiany w Kodeksie postępowania karnego usprawniające zarządzanie sprawami przez prokuratorów a także w Prawie o prokuraturze dające im większą samodzielność”.

20 W momencie wysyłki kwestionariusza KW Polska Jest Jedna znajdował się na liście ogólnopolskich komitetów.

21 <https://www.psl.pl/wp-content/uploads/2023/09/Program-PSL.pdf>

3. NIEZAWISŁOŚĆ SĘDZIOWSKA NA KAŻDYM SZCZEBLU: KRAJOWA RADA SĄDOWNICTWA, SĄD NAJWYŻSZY I SĄDY POWSZECHNE

a. Ograniczanie niezawisłości sędziowskiej: od SN po sądy powszechne

Proces destrukcji praworządności w Polsce szybko objął również pozostałe instytucje wymiaru sprawiedliwości. 8 grudnia 2017 r. Sejm przyjął nowelizację ustawy o Krajowej Radzie Sądownictwa²², zgodnie z którą zmieniono m.in. tryb wyboru członków Rady, przyznając tę kompetencję, co do większości członków Rady, Sejmowi. W wyniku ustawy w sposób niekonstytucyjny przerwana została kadencja ówczesnej KRS, którą zastąpił nową KRS. W tym samym dniu Sejm uchwalił również nową ustawę o Sądzie Najwyższym²³, zgodnie z którą utworzone zostały Izba Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych oraz Izba Dyscyplinarna, których skład obsadzono neo-sędziami (tj. osobami powołanymi na stanowiska sędziowskie przy udziale tzw. nowej KRS). Ustawa obniżyła ponadto wiek przejścia w stan spoczynku sędziów Sądu Najwyższego (z 70 do 65 lat), co miało doprowadzić do usunięcia z SN 33 sędziów, w tym Pierwszej Prezes SN Małgorzaty Gersdorf (pomimo trwania 6-letniej kadencji). W kwietniu 2018 r. ustawa o SN została ponownie znowelizowana, a wprowadzone zmiany podporządkowały proces wyboru Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego władzy wykonawczej. Na skutek oporu środowiska sędziowskiego w kraju oraz zabezpieczenia wydanego przez Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej (postanowienie wiceprezesa TSUE w sprawie C-619/18 R)²⁴ Sejm wycofał się z przepisu obniżającego wiek przejścia w stan spoczynku. Zmieniona procedura wyłaniania Pierwszego Prezesa SN została natomiast wykorzystana w maju 2020 r., po wygaśnięciu kadencji Małgorzaty Gersdorf, gdy na jej miejsce Prezydent RP powołał Małgorzatę Manowską, która w głosowaniu Zgromadzenia Ogólnego SN uzyskała dwa razy mniej głosów od prof. Włodzimierza Wróbla. We wrześniu 2018 r. rozpoczęła swoją działalność nielegalna Izba Dyscyplinarna, która stała się organem do stosowania represji wobec niezależnych sędziów. W maju 2022 r. na skutek presji ze strony obywateli oraz w obliczu odmowy zaakceptowania polskiego Krajowego Planu Odbudowy przez Komisję Europejską, Sejm przyjął projekt Prezydenta Andrzeja Dudy, przewidujący zastąpienie Izby Dyscyplinarnej, Izbą Odpowiedzialności Zawodowej. Utworzenie nowej izby nie stanowiło jednak realnego kroku w kierunku naprawy praworządności w Polsce, co zresztą znalazło swoje potwierdzenie w ostatecznej decyzji KE o wstrzymaniu wypłaty środków z KPO.

22 <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20180000003/T/D20180003L.pdf>

23 <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20180000005>

24 <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=206927&pageIndex=0&doclang=PL&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=534353>

Zmiany objęły również regulacje dotyczące funkcjonowanie sądów powszechnych. 12 lipca 2017 r. Sejm uchwalił ustawę²⁵ m.in. zwiększającą uprawnienia Ministra Sprawiedliwości w obszarze powoływania i odwoływania prezesów sądów oraz zwiększającą poziom nadzoru nad działalnością administracyjną sędziów. Nieco ponad dwa lata później, w grudniu 2019 r., przyjęta została tzw. ustawa kagańcowa²⁶, radykalnie ograniczająca niezawisłość sędziowską (m.in. poprzez poszerzenie kompetencji rzeczników dyscyplinarnych sędziów oraz wprost stosowania prawow unijnego, m.in. poprzez kwestionowanie orzeczeń neo-sędziów i statusu tzw. nowej KRS). Przepisy tzw. ustawy kagańcowej zostały uznane za sprzeczne z prawem unijnym w wyroku TSUE z dnia 5 czerwca 2023 r., C-204/21²⁷.

Opisane powyżej zmiany realnie oddziałują na sytuację obywateli, ograniczając zagrożone Konstytucją RP i Europejską Konwencją Praw Człowieka ich prawo do sądu.

Stający przed sądem obywatel nie ma obecnie żadnej gwarancji, że jego sprawę rozpatrzy legalnie powołany sędzia, a tym samym, że jego sprawa zostanie rozpatrzona w sposób bezstronny, bez obawy o to, że zapadłe rozstrzygnięcie będzie arbitralne i motywowane względami o charakterze politycznym. Stan chaosu i niepewności w wymiarze sprawiedliwości, wywołany przez niekonstytucyjne zmiany, ma także wpływ na tempo i jakość pracy sądów.

W przeciągu pół roku od znowelizowania w 2017 r. ustawy o sądach powszechnych minister Zbigniew Ziobro odwołał 137 prezesów i wiceprezesów sądów, zastępując ich wskazanymi przez siebie osobami. Odbudowanie niezależności sądownictwa na każdym szczeblu jest sprawą priorytetową, wymagającą wieloaspektowych działań, które nowy sejm powinien podjąć natychmiast po rozpoczęciu kadencji.

b. Projekty ustaw naprawczych dotyczących Krajowej Rady Sądownictwa, Sądu Najwyższego i ustroju sądów powszechnych

Reakcją na stopniowe ograniczenia niezależności sądownictwa było przedstawienie na początku 2022 r. przez Stowarzyszenie Sędziów Polskich „Iustitia” projektu ustawy o zmianie ustawy o Krajowej Radzie Sądownictwa, ustawy o Sądzie Najwyższym oraz niektórych innych ustaw²⁸. Projekt ten został poparty w ramach Porozumienia dla Praworządności przez dziesięć partii politycznych, m.in. współtworzących dzisiejsze komitety wyborcze Nowej Lewicy, Koalicji Obywatelskiej i Trzeciej Drogi (Polska 2050 i PSL wycofały później swoje poparcie), a także liczne organizacje obywatelskie. W 2023 r. pojawiły się szczegółowe projekty dotyczące Sądu Najwyższego, Krajowej Rady Sądownictwa oraz sądów

25 <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20170001452>

26 <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20200000190>

27 <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=274364&pageIndex=0&doclang=pl&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=534933>

28 <https://www.iustitia.pl/dzialalnosc/nasze-publicacje/4325-iustitia-projekt-ustawy-o-przywracaniu-praworzadnosci>

powszechnych zostały zaprezentowane w czerwcu 2023 r. na III Kongresie Polskich Prawników w Gdańsku. Projekty te prezentują kompleksowe rozwiązania, które nie tylko zażegnająby obecny stan kryzysu tych instytucji, ale również pozwoliłyby je zmodernizować. Zawarte w nich rozwiązania opierają się na orzeczeniach Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, Sądu Najwyższego oraz Naczelnego Sądu Administracyjnego i stanowią właściwy punkt odniesienia przy analizowaniu propozycji komitetów wyborczych.

Główne założenia projektów oraz proponowanych rozwiązań przejściowych stanowią:

- ▶ W obszarze rozwiązań dotyczących Krajowej Rady Sądownictwa:
 - ▷ zmiana sposobu wyboru sędziowskich członków KRS. Kandydaci mieliby być zgłaszani przez sędziów, Naczelną Radę Adwokacką, Krajową Radę Radców Prawnych, Krajową Radę Prokuratorów przy Prokuratorze Generalnym, organ uprawniony do nadawania stopni naukowych w zakresie nauk prawnych lub grupę co najmniej 2000 obywateli, mających czynne prawo wyborcze. Wybór członków Rady miałby być dokonany nie przez Sejm, a przez samych sędziów, w bezpośrednich i tajnych wyborach;
 - ▷ powołanie Rady Społecznej przy KRS jako organu doradczego z zadaniem m. in. oceny kandydatów do pełnienia urzędu sędziego oraz asesorów. W skład Rady Społecznej miałyby wchodzić osoby wskazane przez organy prawniczego samorządu zawodowego, a także trzech przedstawicieli organizacji pozarządowych, wskazani przez Prezydenta, jedna osoba wskazana przez Rzecznika Praw Obywatelskich oraz jedna osoba wskazana przez Radę Główną Nauki i Szkolnictwa Wyższego;
 - ▷ uniemożliwienie powoływania do KRS osób delegowanych „do pełnienia czynności administracyjnych w Ministerstwie Sprawiedliwości” albo w innym urzędzie podległym władzy wykonawczej w okresie trzech lat przed wyborem;
 - ▷ wygaśnięcie z mocy prawa kadencji tzw. nowej KRS;
 - ▷ uznanie nominacji i awansów sędziowskich dokonanych przy udziale tzw. nowej KRS za nieważne z mocy prawa, z wyjątkiem powołań asesora sądowego na stanowisko sędziego sądu rejonowego (chyba, że Krajowa Rada Sądownictwa uzna, że powołanie na stanowisko asesora było bezpodstawnie).
- ▶ W obszarze rozwiązań dotyczących Sądu Najwyższego:
 - ▷ powrót do struktury podziału SN na trzy Izby: Cywilną; Karną; oraz Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych;
 - ▷ pozbawianie mocy prawnej wyroków wydanych w Izbie Dyscyplinarnej i Izbie Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych oraz powtórzenie lub umorzenie prowadzonych tam postępowań;
 - ▷ stwierdzenie nieważności postępowań prowadzonych po 23 stycznia 2020 r. w Izbie Cywilnej Sądu Najwyższego lub Izbie Pracy i Ubezpieczeń Społecznych Sądu Najwyższego, a także stwierdzenie wystąpienia bezwzględnej przyczyny odwoławczej w postępowaniach prowadzonych w Izbie Karnej Sądu Najwyższego, jeżeli w składzie orzekającym brał udział neo-sędziecia.

- ▶ W obszarze rozwiązań dotyczących sądów powszechnych:
 - ▶ uniemożliwienie Ministrowi Sprawiedliwości arbitralnego powoływania i odwoływania prezesów sądów powszechnych, poprzez przekazanie kompetencji do powoływania prezesa przez sędziów danego sądu bezwzględną większością głosów;
 - ▶ reformę systemu odpowiedzialności dyscyplinarnej sędziów sądów powszechnych.

c. Stanowiska programowe komitetów wyborczych

KW Bezpartyjni Samorządowcy

Bezpartyjni samorządowcy postulują, aby wyborów sędziów Sądu Najwyższego i Naczelnego Sądu Administracyjnego oraz członków Krajowej Rady Sądownictwa dokonywał Sejm większością kwalifikowaną 3/5 głosów. Komitet chce, aby kandydatów na te funkcje mogli zgłaszać także obywatele, np. w liczbie co najmniej 20 tysięcy.

Bezpartyjni samorządowcy nie odpowiedzieli w jaki sposób odnoszą się do funkcjonowania tzw. nowej Krajowej Rady Sądownictwa oraz statusu wydanych przez nią awansów i nominacji.

KKW Koalicja Obywatelska PO .N IPL Zieloni

W odpowiedzi na pytania zawarte w kwestionariuszu KO poparła postulat likwidacji tzw. nowej KRS i powołanie legalnej Krajowej Rady Sądownictwa (był to także jeden ze „100 konkretów na 100 dni” tego ugrupowania). Komitet opowiedział się za unieważnieniem nominacji i awansów wydanych przy udziale tzw. nowej KRS, z wyłączeniem tych dotyczących asesorów.

Ponadto, KO chciałaby, aby nominacje i awanse do Sądu Najwyższego zostały potraktowane odmiennie – bardziej restrykcyjnie – wskazując, że „w przypadku osób powołanych do nielegalnej Izby Dyscyplinarnej działającej w budynku Sądu Najwyższego

powinny one zostać zobowiązane do zwrotu całości nienależnie pobranego wynagrodzenia. W przypadku pozostałych osób zwrotowi powinna podlegać wyłącznie różnica wynagrodzenia między tym pobieranym w SN, a tym pobieranym na wcześniej zajmowanym stanowisku”.

W odpowiedzi na pytanie o to, co należy zrobić z orzeczeniami wydanymi przez osoby powołane przy udziale tzw. nowej KRS, Komitet wskazuje „Co do zasady, stawiamy na stabilność orzecznictwa, ponieważ obywatele

nie powinni ponosić odpowiedzialności za wadliwe działania władzy. Dostrzegamy konieczność pozostawienia obywatelom prawa do kwestionowania takich orzeczeń w ściśle określonych przypadkach”. KO opowiada się także za zawartym w projekcie „lustracji” postulatem powołania Rady Społecznej przy KRS, która zdaniem Komitetu powinna składać się z „przedstawicieli organizacji społecznych, Rzecznika Praw Obywatelskich,

Rzecznika Praw Dziecka, Adwokatury i innych samorządów prawniczych”.

Odpowiadając na pytania dotyczące Sądu Najwyższego, Koalicja Obywatelska opowiedziała się za likwidacją Izby Odpowiedzialności Zawodowej oraz Izby Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych. KO chciałaby również aby Pierwszy Prezes Sądu Najwyższego był wybierany przez Prezydenta RP spośród dwóch kandydatów którzy uzyskali co najmniej połowę głosów w Zgromadzeniu Ogólnym Sędziów Sądu Najwyższego. Komitet postuluje aby Regulamin

#WOLNE SĄDY

WYBORY A PRAWORZĄDNOŚĆ

TZW. NOWA KRAJOWA RADA SĄDOWNICTWA

Co zrobić z orzeczeniami wydanymi z udziałem osób powołanych przez tzw. nową KRS?

Uznać za dotknięte wadą prawną, która otwiera drogę stronom do ich kwestionowania

LEWICA TRZECIA DROGA

Przyznać stronom prawo do ich kwestionowania w ściśle określonych przypadkach

Koalicja Obywatelska

Nie udzielili odpowiedzi

PiS Prawo i Sprawiedliwość KONFEDERACJA BEZ PARTIJI samorządowcy

#WOLNE SĄDY

WYBORY A PRAWORZĄDNOŚĆ

TZW. NOWA KRAJOWA RADA SĄDOWNICTWA

Jak rozwiązać kwestię działalności obecnej tzw. nowej KRS i statusu jej obecnych członków?

Jak najszybciej uznać brak ich legalności

Koalicja Obywatelska LEWICA TRZECIA DROGA

Nie udzielili odpowiedzi

PiS Prawo i Sprawiedliwość KONFEDERACJA BEZ PARTIJI samorządowcy

#WOLNE SĄDY

WYBORY A PRAWORZĄDNOŚĆ

TZW. NOWA KRAJOWA RADA SĄDOWNICTWA

Co zrobić z nominacjami i awansami sędziowskimi wydanymi z udziałem obecnej tzw. nowej KRS?

Uznać je za nieważne (z wyłączeniem tych dotyczących asesorów)

Powinny zostać indywidualnie zweryfikowane przez prawidłowo powołaną KRS

Nie udzielili odpowiedzi

Sądu Najwyższego, określający wewnętrzną organizację jego pracy, był uchwalany przez Zgromadzenie Ogólne Sędziów Sądu Najwyższego, a następnie publikowany w Dzienniku Ustaw.

Koalicja Obywatelska wyraziła poparcie dla projektu SSP „Iustitia” w zakresie, w którym dotyczy on sądów powszechnych. Opowiadając się za zmianą obecnie obowiązujących przepisów, KO za najbardziej palące kwestie uważa likwidację obecnego systemu dyscyplinarnego oraz powołanie niezależnych rzeczników dyscyplinarnych. Komitet chce dążyć do wzmocnienia

samorządu sędziowskiego oraz wzmocnienia roli zgromadzeń sędziów, wprowadzając jednocześnie całkowity zakaz delegowania sędziów do Ministerstwa Sprawiedliwości.

KW Konfederacja Wolność i Niepodległość

KW Konfederacji nie odpowiedział na kwestionariusz Fundacji Wolne Sądy. Program wyborczy Konfederacji nie zawiera postulatów dotyczących praworządności i wymiaru sprawiedliwości.

KW Nowa Lewica

Lewica poparła jak najszybsze uznanie braku legalności tzw. nowej Krajowej Rady Sądownictwa oraz indywidualne zweryfikowanie wszystkich wydanych z jej udziałem nominacji i awansów, a także uznanie wyroków wydanych z udziałem powołanych przez nią osób za dotknięte wadą prawną, która otwiera drogę stronom do ich kwestionowania w postępowaniach sądowych. Komitet uważa, że piętnastu sędziowskich członków KRS powinno być wybieranych przez Zgromadzenia ogólne sędziów. KW Nowej Lewicy wyraża także poparcie dla postulatu SPP „Iustitia” utworzenia Rady Społecznej przy Krajowej Radzie Sądownictwa, której dodatkowo pragnie przyznać uprawnienie zgłaszania kandydatur na członków KRS. Lewica proponuje także „wprowadzenie ryczałtowego miesięcznego wynagrodzenia dla członków KRS zamiast diety za posiedzenie”.

W odniesieniu do Sądu Najwyższego, Lewica popiera likwidację Izby Odpowiedzialności Zawodowej oraz Izby Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych, a także zmianę

sposobu powoływania Pierwszego Prezesa SN, tak aby Prezydentowi RP przedstawiane były jedynie te kandydatury, które otrzymały co najmniej połowę głosów w Zgromadzeniu Ogólnym Sędziów Sądu Najwyższego. Komitet chce także zniesienia uchwalonych w ostatnich latach przepisów dotyczących sądów powszechnych, w zakresie, w którym dotyczą one postępowań dyscyplinarnych wobec sędziów.

KW Polska Jest Jedna²⁹

KW Polska Jest Jedna nie odpowiedział na kwestionariusz Fundacji Wolne Sądy. Program wyborczy Polska Jest Jedna nie zawiera postulatów dotyczących praworządności i wymiaru sprawiedliwości.

KW Prawo i Sprawiedliwość

KW Prawa i Sprawiedliwości nie udzielił odpowiedzi na kwestionariusz Fundacji Wolne Sądy.

W swoim programie wyborczym, opublikowanym na początku września 2023 r.³⁰, Prawo

WOLNE SĄDY

WYBORY A PRAWORZĄDNOŚĆ

SĄD NAJWYŻSZY

Czy należy zlikwidować Izbę Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych?

Tak

Koalicja Obywatelska

LEWICA

TRZECIA DROGA

Nie udzielili odpowiedzi

PiS

KONFEDERACJA

BEZPARTYJNI

PSL

i Sprawiedliwość odnosi się z entuzjazmem do przeprowadzonej w ostatnich latach „reformy” Krajowej Rady Sądownictwa. Zdaniem rządzących, udało im się doprowadzić do „przezwyciężenia patologii” w funkcjonowaniu tej instytucji, „wprowadzając demokratyczne reguły do [jej] działania”.

Jednocześnie program PiS zawiera stwierdzenie o konieczności dalszych zmian w systemie sądownictwa. Dokument zapowiada zreformowanie struktury sądów, tak aby sprawy „które obywatele kierowali dotąd do sądów okręgowych w dużych miejscowościach,

były rozstrzygane w dawnych sądach rejonowych”.

29 W momencie wysyłki kwestionariusza KW Polska Jest Jedna znajdował się na liście ogólnopolskich komitetów.

30 <https://pis.org.pl/aktualnosci/bezpieczna-przyszlosc-polakow-program-pis>

PiS proponuje również reformę „usprawniającą działalność i wzmacniającą autorytet” Sądu Najwyższego, który miałby stać się „elitarnym sądem prawa”. Dokument nie precyzuje natomiast co jest powodem nadszarpnięcia tego autorytetu w ostatnich latach. Zgodnie z programem „Sąd Najwyższy skupi się na sprawach szczególnej wagi oraz skargach nadzwyczajnych, gdy dojdzie do rażąco niesprawiedliwych prawomocnych wyroków sądowych, a sędziom SN zakazuje się łączenia tej funkcji z jakąkolwiek inną działalnością, nie licząc pracy akademickiej”.

Program zawiera także ogólny postulat „wzmocnienia trójpodziału władzy”. Z tekstu wynika jednak, że miałyby się to dokonać poprzez wzmocnienie władzy ustawodawczej i wykonawczej kosztem wymiaru sprawiedliwości, a zatem wiązałyby się z dalszym ograniczeniem niezależności tego ostatniego.

KKW Trzecia Droga PSL – PL2050 Szymona Hołowni

Odpowiadając na pytania zawarte w kwestionariuszu Trzecia Droga zadeklarowała, że należy jak najszybciej uznać brak legalności tego organu. Zdaniem komitetu nie należy jednak automatycznie unieważniać nominacji i awansów wydanych przy udziale tzw. nowej Krajowej Rady Sądownictwa, a doprowadzić do ponownego zweryfikowania każdej decyzji z osobna przez nową, legalną KRS. Jedynym wyjątkiem miałyby być nominacje do Sądu Najwyższego i Naczelnego Sądu Administracyjnego, które zdaniem PSL i Polski 2050 należałoby zbiorowo unieważnić „z uwagi na szczególne znaczenie tych sądów”. W odniesieniu do orzeczeń wydanych przez osoby powołane przy udziale tzw. nowej KRS, Trzecia Droga proponuje uznanie, że są one dotknięte wadą prawną, która otwiera drogę stronom do ich kwestionowania w postępowaniach sądowych. W swoich odpowiedziach na pytania zawarte w kwestionariuszu komitet deklaruje poparcie dla powrotu do powoływania sędziowskich członków KRS przez zgromadzenia sędziów „z dużą reprezentacją sędziów niższych instancji”. Warto nadmienić, że ta odpowiedź różni się z oficjalnym programem PSL, który proponuje powszechne wybory na członków Krajowej Rady Sądownictwa. Trzecia Droga popiera również zawarty w projekcie SPP „Iustitia” postulat ustanowienia Rady Społecznej przy KRS.

#WOLNE SĄDY WYBORY A PRAWORZĄDNOŚĆ
SĄD NAJWYŻSZY

Czy należy zlikwidować Izbę Odpowiedzialności Zawodowej?

Tak	Koalicja Obywatelska	LEWICA	TRZECIA DROGA
Nie udzielili odpowiedzi	PiS Prace i Sprawiedliwość	KONFEDERACJA	BEZ PARTIJNI samorządowcy

Komitet Trzeciej Drogi zadeklarował poparcie dla zlikwidowania Izby Odpowiedzialności Zawodowej oraz Izby Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych. PSL i Polska 2050 zamierzają również powrócić do dawnego trybu powoływania Pierwszego Prezesa SN, tak aby był on wybierany przez Prezydenta RP spośród dwóch kandydatów przedstawionych przez Zgromadzenie Ogólne Sędziów SN. Komitet popiera również zmianę uchwalonych w ostatnich latach przepisów dotyczących sądów powszechnych. Oficjalny program PSL mówi tu o „zniesieniu represyjnych przepisów tzw. Ustawy Kagańcowej”. Dokument zawiera również ogólną deklarację o potrzebie „naprawy sytuacji” w Sądzie Najwyższym.

4. PRAWORZĄDNOŚĆ I CO DALEJ: JAK USPRAWNIĆ I UNOWOCZEŚNIĆ POLSKI WYMIAR SPRAWIEDLIWOŚCI

a. Stan sprzed 2015 r. daleki od ideału

Przed 2015 r. polskie sądownictwo, pomimo że niezależne od władzy politycznej i funkcjonujące w granicach państwa prawa, nie było wolne od wad. Długotrwałość procesów sądowych (wynikająca m.in. z przeciążenia sędziów pracą, braku asystentów sędziów, złej organizacji pracy) i zawilość procedur powodowały spadek społecznego zaufania do wymiaru sprawiedliwości. Te uzasadnione emocje nowa władza po 2015 r. wykorzystwała jako pretekst do przeprowadzenia niekonstytucyjnych „reform”. Odwrócenie wprowadzonych zmian i przywrócenie praworządności po wyborach powinno stanowić absolutny priorytet nowo wybranych parlamentarzystów, jednak aby całkowicie uzdrowić polskie sądownictwo, będą oni musieli odpowiedzieć na kolejne wyzwania. Poniższy rozdział omawia propozycje programowe komitetów wyborczych, które wedle ich deklaracji dążą do unowocześnienia i usprawnienia wymiaru sprawiedliwości w Polsce.

b. Co proponowali nam politycy do tej pory?

Dyskusje na temat reformy wymiaru sprawiedliwości toczą się w polskiej polityce od lat. Propozycje zmian – niekiedy zabarwione populistycznie – wychodziły z różnych środowisk politycznych. Kilukrotnie pojawiał się na przykład pomysł wprowadzenia powszechnych wyborów na takie stanowiska jak Prokurator Generalny (projekt Solidarnej Polski z 2013 r. i obecny program wyborczy PSL – Koalicji Polskiej), czy członkowie Krajowego Sądownictwa (obecny program wyborczy PSL – Koalicji Polskiej). Począwszy od 2015 r. Paweł Kukiz i związane z nim środowisko silnie promowało ideę wprowadzenia instytucji sędziów pokoju, których zadaniem miałyby być odciążenie zawodowych sędziów poprzez przejęcie drobniejszych spraw. Dzisiaj postulat ten znalazł się w programach kilku komitetów wyborczych, co zostanie omówione poniżej. Inną propozycją usprawnienia pracy sądów jest zaprezentowany przez Konfederację w 2019 r. program „Proces w jeden miesiąc”,

zakładający parametryzację pracy sędziów i prokuratorów, którym sprawy przydzielać miałby specjalny algorytm.

c. Stanowiska programowe komitetów wyborczych

KW Bezpartyjni Samorządowcy

Bezpartyjni Samorządowcy w odpowiedzi na kwestionariusz zadeklarowali, że popierają ustanowienie instytucji sędziów pokoju „powoływanych z inicjatywy wspólnot lokalnych”, którzy będą mogli awansować w hierarchii sędziowskiej. Zaznaczyli również, że wewnątrz ich środowiska toczą się dyskusje na temat powoływania prokuratorów i sędziów w wyborach powszechnych.

KKW Koalicja Obywatelska PO .N IPL Zieloni

Zdaniem Koalicji Obywatelskiej receptą na usprawnienie wymiaru sprawiedliwości byłoby „odciążenie sędziów liniowych przez przeniesienie części kategorii spraw z sądownictwa do notariatu (jak np. dokonywanie wpisów w księgach wieczystych, wydawanie niektórych nakazów zapłaty)”. Zdaniem komitetu do pilnych zadań należy również cyfryzacja polskiego sądownictwa. KO deklaruje, że: „Akta powinny być dostępne cyfrowo, strony i pełnomocnicy muszą mieć możliwość wnoszenia pism za pośrednictwem portalu sądowego. Sądy i pełnomocnicy powinni mieć możliwość komunikowania się elektronicznego; sekretariaty sądów muszą służyć stronom i ich pełnomocnikom informacjami niezbędnymi w prowadzeniu postępowań”.

KW Konfederacja Wolność i Niepodległość

KW Konfederacji nie odpowiedział na kwestionariusz Fundacji Wolne Sądy. Program wyborczy Konfederacji nie zawiera postulatów dotyczących praworządności i wymiaru sprawiedliwości.

KW Nowa Lewica

W oficjalnym programie Lewica zawarła szereg postulatów dążących do usprawnienia sądów i uczynienia ich „bliskimi ludzom”. Pierwszym z nich jest powołanie sędziów pokoju w każdej gminie. Odpowiadając na kwestionariusz, Lewica rozwija ten postulat, proponując, aby sędziowie pokoju rozstrzygali „najprostsze sprawy cywilne, wszystkie sprawy wykroczeniowe oraz proste sprawy karne. W ten sposób sędziowie pokoju, którzy zatrudnieni byłiby w Sądach Okręgowych, rozstrzygaliby sprawy najwyżej na jednej rozprawie, a jeżeli byłoby to możliwe bez rozprawy”.

Lewica proponuje ponadto przekazanie mniej skomplikowanych spraw rozwodowych kierownikom urzędów stanu cywilnego i przeniesienie ich na drogę postępowania administracyjnego. Program podnosi również ważną kwestię podniesienia wynagrodzenia pracowników sądowych oraz zapewnienia „godnych stawek” pełnomocnikom i obrońcom z urzędu wypłaconych „po zakończeniu każdej kolejnej instancji, a nie dopiero po prawomocnym zakończeniu

procesu". Kolejnym punktem jest ułatwienie dostępu do zwolnienia z opłat sądowych osób o niższych i średnich dochodach. Program zawiera ponadto deklaracje o przywróceniu sądów pracy „w miejscowościach, w których zostały one zlikwidowane”. Ostatnim postulatem jest „upodmiotowienie dzieci w systemie sprawiedliwości” oraz „zapewnienie priorytetu sprawom rodzinnym i cywilnym, w których należy zabezpieczyć dobro dziecka”.

KW Polska Jest Jedna³¹

KW Polska jest Jedna nie odpowiedział na kwestionariusz Fundacji Wolne Sądy. Program wyborczy Polska Jest Jedna nie zawiera postulatów dotyczących praworządności i wymiaru sprawiedliwości.

KW Prawo i Sprawiedliwość

KW Prawa i Sprawiedliwości nie odpowiedział na kwestionariusz Fundacji Wolne Sądy. Program KW PiS zapowiada „połączenie zawodów adwokata i radcy prawnego w jeden samorząd”. Takie rozwiązanie miałoby zapewnić obywatelom „szerszy dostęp do profesjonalistów, którzy pomogą im w ochronie praw”.

W programie pojawia się również postulat przekazania spraw rejestrowych i wieczystoksięgowych notariuszom oraz powołania w każdej gminie sędziów pokoju – osób z wykształceniem prawniczym, wybieranych w powszechnych wyborach na okres pięciu lat. Propozycje te mają doprowadzić do przyspieszenia pracy sądów, podobnie jak informatyzacja i cyfryzacja polskiego sądownictwa. Prawo i Sprawiedliwość obiecuje, że „do 2030 r. każdą sprawę będzie można założyć w formie cyfrowej”. Program zakłada także modernizację istniejących elektronicznych narzędzi pracy wymiaru sprawiedliwości i utworzenie nowych.

KKW Trzecia Droga PSL – PL2050 Szymona Hołowni

Trzecia Droga uważa, że do usprawnienia funkcjonowania sądów potrzebne są przede wszystkim: cyfryzacja, dofinansowanie i przyjęcie zasady – jeden sędzia jeden asystent. Komitet popiera także obniżenie opłat sądowych oraz „powierzenie większej ilości spraw do rozstrzygania referendarzom sądowym”.

W swoim programie wyborczym współtworzące Trzecią Drogę PSL deklaruje, że doprowadzi „do wprowadzenia zmian mających przede wszystkim na celu skrócenie postępowań sądowych oraz obniżenie kosztów”, w pierwszej kolejności w sprawach cywilnych oraz postępowaniach przed sądami administracyjnymi i w sprawach dotyczących Krajowego Rejestru Sądowego.

31 W momencie wysyłki kwestionariusza KW Polska Jest Jedna znajdował się na liście ogólnopolskich komitetów.

III. MOŻLIWE SCENARIUSZE WYBORCZE, A PERSPEKTYWY DLA PRAWORZĄDNOŚCI

1. SCENARIUSZ I: W KIERUNKU PRAWORZĄDNOŚCI

Spośród ogólnopolskich komitetów startujących w wyborach parlamentarnych zaplanowanych na 15 października 2023 r. można wskazać trzy, w których programie jest odbudowa praworządności w Polsce. Są to: KKW Koalicja Obywatelska PO .N IPL Zieloni, KW Nowa Lewica oraz KKW Trzecia Droga PSL – PL2050 Szymona Hołowni. Każde z tych ugrupowań zadeklarowało sprzeciw wobec obecnego funkcjonowania Trybunału Konstytucyjnego, funkcjonowania w Sądzie Najwyższym Izby Odpowiedzialności Zawodowej oraz Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych, upolitycznienia prokuratury, działalności tzw. nowej KRS, neo-sędziów oraz przepisów dotyczących sądów powszechnych.

Istnieją rozbieżności w proponowanych przez komitety koncepcjach konkretnych rozwiązań mających na celu odbudowę państwa prawa, dotyczące np. sposobu powoływania Prokuratora Generalnego czy przyszłości nominacji i awansów wydanych przy udziale tzw. nowej KRS. Różnice te zdają się jednak wynikać z odmiennego postrzegania najbardziej skutecznych dróg do celu, który pozostaje wspólny: przywrócenia praworządności.

W zakresie dotyczącym decyzji wydanych przez Trybunał Konstytucyjny w latach 2017–2023 komitety wyborcze Nowa Lewica i Trzecia Droga zgodnie deklarują potrzebę ich ponownego zweryfikowania przez Trybunał Konstytucyjny w prawidłowo obsadzonym składzie. Koalicja Obywatelska chciałaby natomiast uznania orzeczeń wydanych z udziałem osób powołanych na uprzednio obsadzone stanowiska za nieważne i niewywołujące skutków prawnych, z tym zastrzeżeniem, że „w przypadku skarg konstytucyjnych i pytań prawnych nieważność wyroku TK nie pociąga za sobą skutków dla ważności rozstrzygnięć wydanych w sprawach indywidualnych, czyli wtedy, kiedy pytanie lub skarga dotyczyła sytuacji obywatela lub przedsiębiorstwa (prawa nabyte muszą pozostać chronione, nawet jeżeli zostały nabyte w wyniku wadliwych orzeczeń TK)”.

Komitety różnią się co do sposobu wyboru Prokuratora Generalnego, która to funkcja byłaby odrębną od funkcji Ministra Sprawiedliwości. Lewica wraz z PSL proponują, aby był on wybierany przez obywateli w powszechnych i bezpośrednich wyborach. Koalicja Obywatelska i Polska 2050 chcą natomiast, aby to Prezydent dokonywał jego powołania – po

przedstawieniu kandydatur przez środowiska prokuratorskie. Podobne różnice dotyczą sposobu wyboru 15 sędziów na członków Krajowej Rady Sądownictwa. Zarówno Lewica, jak i Trzecia Droga opowiadają się za wyborem ich przez zgromadzenia ogólne sędziów, podczas gdy KO popiera rozwiązanie, zgodnie z którym ww. sędziowskich członków KRS powinni wybierać sędziowie w wyborach bezpośrednich i tajnych. Wyboru dokonywałiby spośród sędziów sądów powszechnych, administracyjnych, wojskowych oraz Sądu Najwyższego. Bezpartyjni Samorządowcy chcą natomiast, aby, w celu dążenia do demokratyzacji tego organu, kandydaci na sędziowskich członków byli zgłaszani przez grupę min. 20 tys. obywateli, których wyboru dokonywałby Sejm większością kwalifikowaną ⅔ głosów.

Komitety chcące dokonać restytucji praworządności dostrzegają problem wadliwości powołania neo-sędziów, różnią się jednak w sposobie rozwiązania tej kwestii. KO postuluje uznanie uchwał dot. nominacji i awansów neo-sędziów za nieważne, z wyłączeniem tych dotyczących asesorów. Lewica wraz z Trzecią Drogą są natomiast za indywidualnym zweryfikowaniem każdej nominacji oraz awansu przez prawidłowo obsadzoną KRS. Trzecia Droga opowiada się przy tym za bezwzględnym unieważnieniem nominacji neo-sędziowskich do SN oraz NSA z uwagi na szczególne znaczenie tych sądów.

W różny sposób Komitety podchodzą też do kwestii orzeczeń wydanych przez osoby powołane z udziałem tzw. nowej KRS. Lewica oraz Trzecia Droga prezentują pogląd, zgodnie z którym należy uznać je za dotknięte wadą prawną, która otwiera drogę stronom do wznowienia postępowań. Koalicja Obywatelska również dopuszcza przyznanie takiego uprawnienia stronom, jednak tylko w ściśle określonych przypadkach – opowiadając się za stabilnością orzecznictwa w tym zakresie.

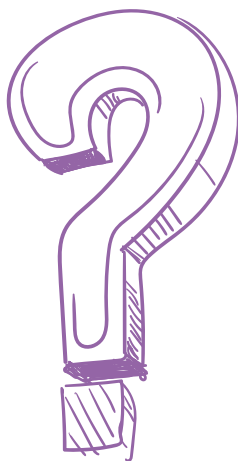
2. SCENARIUSZ II: DALSZE OGRANICZENIE NIEZALEŻNOŚCI INSTYTUCJI WYMIARU SPRAWIEDLIWOŚCI I ZAWODÓW PRAWNICZYCH

Deklaracje programowe KW Prawa i Sprawiedliwości można traktować jako zapowiedź dalszego ograniczania niezależności wymiaru sprawiedliwości. W programie nie ma zapowiedzi zmian, które odwracałyby skutki dotychczasowych reform. Pojawia się natomiast postulat reformy struktury sądów powszechnych (tzw. spłaszczenie), która z pewnością wpływałaby na sytuację prawidłowo powołanych i orzekających sędziów (ponowne powołanie wszystkich sędziów sądów powszechnych przy udziale tzw. nowej KRS doprowadziłoby do wadliwości wszystkich powołań sędziowskich i stworzyłoby możliwość „pozbycia się” sędziów niewygodnych dla władzy). Program PiS z niechęcią odnosi się do sędziów aktywnych publicznie i należących do stowarzyszeń sędziowskich. W programie pojawia się także propozycja zreformowania Sądu Najwyższego, a w szczególności zakazania orzekającym w nim sędziom jakiegokolwiek innej działalności poza

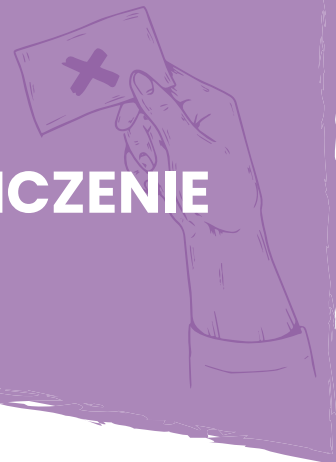
akademicką. Program PiS zakłada też połączenie samorządu adwokackiego i radcowskiego, co w ocenie ekspertów może doprowadzić do ograniczenia ich niezależności.

3. SCENARIUSZ III: NIEWIADOME LOSY PRAWORZĄDNOŚCI

Jednoznacznego stanowiska wobec obecnego kryzysu praworządności nie można doszukać się w odpowiedziach na pytania kwestionariusza udzielonych przez Bezpartyjnych Samorządowców ani w programie wyborczym tego komitetu. Nie zawierają one żadnych deklaracji w sprawach osób powołanych na uprzednio obsadzone stanowiska sędziowskie czy status tzw. nowej KRS. Program wyborczy Konfederacji – za wyjątkiem wzmianki o sprzeciwie ugrupowania wobec ingerowania przez Unię Europejską w ustrój sądownictwa w Polsce – w ogóle nie odnosi się do tematów związanych z wymiarem sprawiedliwości.

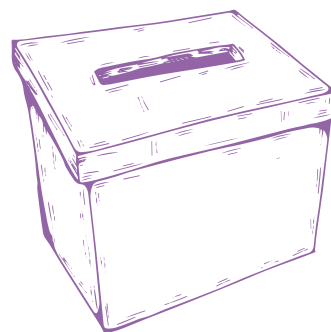
IV. ZAKOŃCZENIE

Przedstawione scenariusze i stanowiska komitetów wyborczych pokazują, że wynik wyborów parlamentarnych zaplanowanych na 15 października 2023 r. będzie miał kluczowe znaczenie dla przyszłości polskiego wymiaru sprawiedliwości. Jeżeli utrzymany zostanie kurs reprezentowany przez obecną władzę, prawdopodobnie w ciągu następnych czterech lat władza wykonawcza i ustawodawcza sięgnie po resztki niezależności władzy sądowniczej i dokona starań w kierunku podporządkowania sobie pozostałych zawodów prawniczych. Taki scenariusz oznaczałoby, że instytucje na szczeblu centralnym pozostaną narzędziem w rękach władzy, używanym do przepychania i zatwierdzania jej politycznych projektów, podczas gdy sądy powszechne pogrążyłyby się w jeszcze większym chaosie, utrudniając zwykłym obywatelom dostęp do niezależnych i sprawnych sądów.

Mamy nadzieję, że przedstawione opracowanie i wnioski wyciągnięte z kwestionariusza pomogą wyborcom dokonać 15 października 2023 r. świadomego wyboru, uwzględniając stanowiska komitetów wyborczych w zakresie praworządności.

Niezależnie od wyniku wyborów organizacje społeczeństwa obywatelskiego będą konsekwentnie stać na straży praworządności i monitorować zapowiedziane przez komitety działania, a także ich zgodność ze standardami prawnymi i demokratycznymi.

ZAŁĄCZNIK

KWESTIONARIUSZ PRZEDWYBORCZY

JAK WYPEŁNIĆ FORMULARZ?

Formularz mogą Państwo wypełnić elektronicznie w przesłanym pliku lub odręcznie uzupełniając odpowiednie pola. Kwestionariusz prosimy odesłać w formie wypełnionego pliku lub skanu na adres mailowy: kontakt@wolnesady.org

Formularz zawiera pytania zamknięte z możliwością wyboru odpowiedzi oraz pytania otwarte. W przypadku możliwości udzielenia więcej niż jednej odpowiedzi, taka informacja zaznaczona jest w pytaniu.

1. TRYBUNAŁ KONSTYTUCYJNY

W październiku 2015 r. Sejm VII kadencji na swoim ostatnim posiedzeniu wybrał pięciu kandydatów na stanowiska sędziów Trybunału Konstytucyjnego. Kadencja trzech z nich miała rozpocząć się na początku listopada, czyli przed pierwszym posiedzeniem Sejmu VIII kadencji, a pozostałych dwóch na początku grudnia, już w trakcie trwania nowej kadencji Sejmu. W grudniu 2015 r. Sejm VIII kadencji podjął uchwałę o wyborze pięciu kandydatów na stanowiska sędziów Trybunału Konstytucyjnego. W grudniu 2015 r. Prezydent RP Andrzej Duda przyjął ślubowanie od pięciu osób wybranych uchwałą Sejmu VIII kadencji.

3 grudnia 2015 r. Trybunał Konstytucyjny rozpoznał wniosek grupy posłów na Sejm RP dotyczący przepisów ustawy o Trybunale Konstytucyjnym regulujących m.in. wybór sędziów Trybunału, status sędziego oraz postępowanie przed TK (sygn. K 34/15). TK orzekł, że ustawa jest częściowo niezgodna z Konstytucją RP w zakresie w jakim umożliwiła Sejmowi przedwczesny wybór dwóch sędziów na miejsce tych, których kadencja miała dopiero w grudniu. Na jego mocy potwierdzono prawidłowy wybór przez Sejm VII kadencji trzech kandydatów na stanowiska sędziów TK.

1. Czy osoby powołane na uprzednio obsadzone stanowiska sędziowskie w Trybunale Konstytucyjnym powinny zdaniem Państwa Komitetu Wyborczego przestać w nim orzekać?

Tak

Nie

Nie mamy zdecydowanej opinii w tej sprawie

Sędziowie Trybunału Konstytucyjnego są obecnie wybierani indywidualnie przez Sejm zwykłą większością głosów, spośród kandydatów przedstawionych przez grupę co najmniej 50 posłów lub prezydium Sejmu.

2. Czy Państwa Komitet Wyborczy zamierza zmienić sposób powoływania sędziów TK?

Tak (jakie zmiany zamierzają Państwo wprowadzić?)

Nie

Nie mamy zdecydowanej opinii w tej sprawie

Prezes Trybunału Konstytucyjnego ma obecnie szerokie kompetencje. Należy do nich m. in. wyznaczanie składów orzekających i dokonywanie zmian w składach już wyznaczonych.

3. Czy zdaniem Państwa Komitetu Wyborczego należy zreformować Trybunał Konstytucyjny w kierunku odejścia od jednoosobowego zarządzania przez prezesa, na rzecz zasady kolegalności?

Tak

Nie

Nie mamy zdecydowanej opinii w tej sprawie

Trybunał Konstytucyjny rozstrzyga sprawy w formie wyroków lub postanowień. Od 2017 r. w składach orzekających TK zasiadają osoby powołane na uprzednio obsadzone stanowiska sędziowskie, których status został podważony zarówno przez Trybunał Konstytucyjny jak i Europejski Trybunał Praw Człowieka. Rodzi to szereg pytań o legalność podejmowanych decyzji.

4. Która z poniższych opinii dotyczących decyzji podjętych przez TK w latach 2017-2023 jest najbliższa Państwa Komitetowi Wyborczemu?

Należy unieważnić decyzje Trybunału Konstytucyjnego z lat 2017-2023 oraz ich skutki i doprowadzić do wznowienia postępowań

Trybunał Konstytucyjny w prawidłowo wybranym składzie powinien ponownie zeweryfikować każdą decyzję z osobna

Nie ma potrzeby unieważniania ani weryfikowania tych decyzji – należy uznawać je za w pełni wiążące

Nie mamy zdecydowanej opinii w tej sprawie

Inne, jakie... (otwarta odpowiedź)

5. Jakie inne propozycje zmian w przepisach dotyczących Trybunału Konstytucyjnego popiera lub rekomenduje Państwa Komitet Wyborczy?

2. PROKURATURA

W 2010 r., po raz pierwszy w historii III RP, doszło do formalnego rozdzielenia funkcji Prokuratora Generalnego i Ministra Sprawiedliwości. W 2016 r. doszło do ponownego scalenia tych stanowisk.

1. Czy Państwa Komitet Wyborczy popiera postulat ponownego rozdzielenia funkcji Prokuratora Generalnego i Ministra Sprawiedliwości?

Tak

Nie

Nie mamy zdecydowanej opinii w tej sprawie

2. W przypadku rozdzielenia funkcji Prokuratora Generalnego i Ministra Sprawiedliwości – w jaki sposób powinien zdaniem Państwa Komitetu Wyborczego być wyłaniany Prokurator Generalny?

Prokurator Generalny powinien być powoływany przez Prezydenta RP spośród kandydatów przedstawionych przez Krajową Radę Sądownictwa

Prokurator Generalny powinien być powoływany przez Prezydenta RP spośród kandydatów przedstawionych przez środowiska prokuratorskie

Prokurator Generalny powinien być wybierany przez obywateli w powszechnych i bezpośrednich wyborach

Nie mamy zdecydowanej opinii w tej sprawie

3. Czy w trakcie trwania najbliższej kadencji Sejmu Polska powinna przystąpić do Prokuratury Europejskiej?

Tak

Nie

Nie mamy zdecydowanej opinii w tej sprawie

4. Jakie inne propozycje zmian w przepisach dotyczących prokuratury popiera lub rekomenduje Państwa Komitet Wyborczy?

3. KRAJOWA RADA SĄDOWNICTWA

Zgodnie z art. 187 Konstytucji RP Krajowa Rada Sądownictwa składa się z 25 członków. 15 z nich jest wybieranych spośród sędziów, których zgłaszały zgromadzenia sędziów. Od czasu nowelizacji ustawy o KRS z 2017 r. wyboru wszystkich sędziów do KRS dokonuje Sejm.

1. Czy zdaniem Państwa Komitetu Wyborczego wybór 15 sędziów na członków Krajowej Rady Sądownictwa powinien być dokonywany przez:

Sejm lub Senat

Parlament z udziałem sędziów

Zgromadzenia ogólne sędziów

Nie mamy zdecydowanej opinii w tej sprawie

Inne, jakie... (otwarta odpowiedź)

W marcu 2018 r. Sejm dokonał wyboru 15 sędziów na członków KRS, która od tego czasu jest nazywana nową Krajową Radą Sądownictwa. Jej status oraz niezależność zostały podważone w orzeczeniach Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej oraz Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu. Pomimo tego, od 2018 r. tzw. nowa KRS udziela nominacji na stanowiska sędziów oraz rekomenduje ich awanse.

2. Co zdaniem Państwa Komitetu Wyborczego należy zrobić z nominacjami i awansami sędziowskimi wydanymi z udziałem obecnej tzw. nowej Krajowej Rady Sądownictwa?

Uchwały nominacyjne i awansowe podjęte przez obecną tzw. nową KRS należy uznać za nieważne

Uchwały nominacyjne i awansowe podjęte przez obecną tzw. nową KRS, z wyłączeniem tych dotyczących asesorów, należy uznać za nieważne

Nominacje i awanse sędziowskie wydane przez obecną tzw. nową KRS powinny zostać indywidualnie zweryfikowane przez prawidłowo powołaną Krajową Radę Sądownictwa

Nominacje i awanse sędziowskie wydane przez obecną tzw. nową KRS powinny pozostać w mocy

Nie mamy zdecydowanej opinii w tej sprawie

Inne, jakie... (otwarta odpowiedź)

3. Czy według Państwa Komitetu Wyborczego nominacje i awanse do Sądu Najwyższego i Naczelnego Sądu Administracyjnego powinny być potraktowane w sposób odmienny?

Tak, nominacje i awanse do tych sądów powinny być potraktowane bardziej restrykcyjnie (w jaki sposób?)

Tak, nominacje i awanse do tych sądów powinny być potraktowane łagodniej

Nie, nominacje i awanse do tych sądów powinny być potraktowane tak samo jak każde inne

Nie mamy zdecydowanej opinii w tej sprawie

4. Co zdaniem Państwa Komitetu Wyborczego należy zrobić z orzeczeniami wydanymi przez osoby powołane z udziałem obecnej tzw. nowej Krajowej Rady Sądownictwa?

Orzeczenia wydane przez osoby powołane z udziałem obecnej tzw. nowej Krajowej Rady Sądownictwa należy uznać za nieważne

Orzeczenia wydane przez osoby powołane z udziałem obecnej tzw. nowej Krajowej Rady Sądownictwa należy uznać za dotknięte wadą prawną, która otwiera drogę stronom do ich kwestionowania w postępowaniach sądowych

Orzeczenia wydane przez osoby powołane z udziałem obecnej tzw. nowej Krajowej Rady Sądownictwa powinny pozostać w mocy bez możliwości ich wzruszenia

Inne, jakie... (otwarta odpowiedź)

5. W jaki sposób Państwa Komitet Wyborczy zamierza rozwiązać kwestię działalności obecnej tzw. nowej KRS i statusu jej obecnych członków?

Należy jak najszybciej uznać brak jej legalności

Pomimo uznania jej za dotkniętą wadą prawną członkowie wybranej w przyszłości legalnej KRS powinni zostać powołani dopiero po wygaśnięciu kadencji obecnej tzw. nowej KRS

Działalność obecnej tzw. nowej KRS oraz status jej członków nie budzą żadnych zastrzeżeń

Inne, jakie... (otwarta odpowiedź)

6. Jakie inne propozycje zmian w przepisach dotyczących Krajowej Rady Sądownictwa popiera lub rekomenduje Państwa Komitet Wyborczy?

4. SĄD NAJWYŻSZY

W grudniu 2017 r. Sejm przyjął nowelizację ustawy o Sądzie Najwyższym, na mocy której powstała Izba Dyscyplinarna. Do jej zadań należało m.in. rozpoznawanie spraw dyscyplinarnych sędziów Sądu Najwyższego, adwokatów, notariuszy, radców prawnych, sędziów sądów wojskowych i powszechnych, a także odwołań od uchwał podjętych przez tzw. nową Krajową Radę Sądownictwa. Status Izby Dyscyplinarnej jako "niezawisłego i bezstronnego sądu ustanowionego ustawą" został podważony w orzeczeniach Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej oraz Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu. W maju 2022 r. Sejm przyjął ustawę, na mocy której zastąpiono Izbę Dyscyplinarną Izbą Odpowiedzialności Zawodowej. Zakresy kompetencji obu izb są zasadniczo zbieżne. W skład IOZ weszły między innymi osoby nominowane przy udziale tzw. nowej Krajowej Rady Sądownictwa.

1. Czy Państwa Komitet Wyborczy uważa, że należy zlikwidować Izbę Odpowiedzialności Zawodowej?

Tak

Nie

Nie mamy zdecydowanej opinii w tej sprawie

Izba Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych została utworzona na mocy nowelizacji ustawy o Sądzie Najwyższym z 2017 r. W jej skład weszły wyłącznie osoby nominowane przy udziale tzw. nowej Krajowej Rady Sądownictwa, które do dziś w niej orzekają. Izba ta zajmuje się m.in. orzekaniem o ważności wyborów oraz rozpatrywaniem skarg nadzwyczajnych. Status osób orzekających w tej izbie został podważony w orzeczeniach Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej oraz Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu.

2. Czy Państwa Komitet Wyborczy uważa, że należy zlikwidować Izbę Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych?

Tak

Nie

Nie mamy zdecydowanej opinii w tej sprawie

Zgodnie z obecnie obowiązującą ustawą o Sądzie Najwyższym, wybór kandydatów na stanowisko Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego może zostać dokonany przez Zgromadzenie Ogólne Sędziów SN, w obecności mniej niż połowy jego obecnego składu.

3. Czy według Państwa Komitetu Wyborczego należy zmienić sposób powoływania Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego?

Tak (w jaki sposób?)

Nie

Nie mamy zdecydowanej opinii w tej sprawie

4. Jakie inne propozycje zmian w przepisach dotyczących Sądu Najwyższego popiera lub rekomenduje Państwa Komitet Wyborczy?

5. SĄDY POWSZECHNE

Podczas dwóch ostatnich kadencji Sejm wielokrotnie zmieniał ustawę o ustroju sądów powszechnych. Do najważniejszych zmian należą: przyznanie Ministrowi Sprawiedliwości kompetencji samodzielnego odwoływania i powoływania prezesów sądów powszechnych; rozszerzenie uprawnień rzeczników dyscyplinarnych oraz zakresu odpowiedzialności dyscyplinarnej sędziów.

1. Czy zdaniem Państwa Komitetu Wyborczego należy zmienić obecnie obowiązujące przepisy dotyczące funkcjonowania sądów powszechnych?

Tak

Nie

Nie mamy zdecydowanej opinii w tej sprawie

2. Jeśli Państwa Komitet Wyborczy zamierza zmienić obecnie obowiązujące przepisy dotyczące funkcjonowania sądów powszechnych to w jakim zakresie (możliwość wielokrotnej odpowiedzi):

Struktury sądów powszechnych

Postępowania dyscyplinarnego wobec sędziów

Czynnika społecznego (np. udziałowników w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości)

Inne, jakie... (otwarta odpowiedź)

3. Jakie inne propozycje zmian w przepisach dotyczących sądów powszechnych popiera lub rekomenduje Państwa Komitet Wyborczy?

6. POZOSTAŁE PYTANIA

Niezależnie od wskazanych powyżej zagadnień, w przestrzeni publicznej podnoszone są problemy związane z tempem i jakością pracy sądów w Polsce, takie jak koszty postępowania, przeciążenie sędziów, brak asystentów sędziów, poziom wynagrodzeń pracowników sądowych czy cyfryzacja wymiaru sprawiedliwości.

1. Jakie rozwiązania proponuje Państwa Komitet Wyborczy w celu usprawnienia i unowocześnienia wymiaru sprawiedliwości w Polsce?

#WOLNE
SĄDY